

Олена Чорнобай

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка” кандидат
юридичних наук
доцент кафедри теорії та філософії права,
labau@i.ua

ВИЗНАЧАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ: СУБ’ЄКТИВІЗМ, ІРРАЦІОНАЛІЗМ, ВОЛОНТАРИСТСЬКИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ

<http://doi.org/10.23939/law2020.26.120>

© Чорнобай О., 2020

Поширення діалектичного підходу до юридичної аргументації засвідчує dokonаний факт послаблення юридично-позитивістського сприйняття у загальноприйнятій доктрині права на користь природно-правової концепції праворозуміння. У зв’язку з цим розглянуто філософсько-правові теорії суб’єктивізму, ірраціоналізму та волюнтаристського лібералізму, які розкривають сутнісний зміст юридичної аргументації у сучасному праві. З позиції суб’єктивізму важливою є первинність природних прав людини, а закон є лише формалізованим вираженням цих прав, або нормативною моделлю поведінки. Ірраціоналізм в аргументації виходить із того, що нормативна модель відносин може недостатньо враховувати ціннісні аспекти вибору суб’єктом права варіанта поведінки. Волюнтаристський лібералізм розкриває природу залежності свободи волі (у контексті свободи вчинку) від правових та неправових чинників впливу на поведінку особи.

Ключові слова: юридична аргументація, філософія права, суб’єктивізм, ірраціоналізм, волюнтаристський лібералізм.

Постановка проблеми. Важливою стороною правового міркування є чіткість його формально-логічної структури, котра виражає матеріально-правовий аспект юридичного дискурсу. Разом із цим гуманістична спрямованість природно-правової концепції права закликає до інтерпретації юридичного факту з погляду правових цінностей – свобод та законних інтересів людини. Цей підхід дозволяє краще збагнути інтерсуб’єктивний зміст юридичного факту та дати йому справедливую оцінку. У зв’язку з цим виникає потреба в удосконаленні теоретико-методологічних засад юридичної аргументації, які розкривають цей аспект.

Аналіз дослідження проблеми. До вивчення сучасних проблем юридичної аргументації зверталися такі дослідники, як М. Козюбра, М. Савенко, П. Рабінович, В. Сало, О. Щербина та багато інших, які розкривали її теоретико-методологічні аспекти, у т.ч. в конституційно-судовому процесі. Проблеми філософсько-правових теорій суб’єктивізму, ірраціоналізму та волюнтаризму розкрито у працях С. Максимова, М. Музики, М. Яруніва, І. Лихолата, Ю. Шайгородського та інших. Віддаючи належне внеску попередників, відзначимо, що розкриття прикладних аспектів цих філософських теорій в юридичній аргументації залишається нерозкритою проблематикою.

Мета – вивчення філософсько-правових теорій суб'єктивізму, ірраціоналізму та волюнтаристського лібералізму з позиції застосування їх ідей у юридичній аргументації.

Виклад основного матеріалу. З моменту виникнення теорія та практика юридичної аргументації будується навколо таких елементів: пізнання державно-правових явищ засобами формальної логіки; тлумачення юридичних фактів на основі норм матеріального права; переконання слухачів на основі суб'єктивної інтерпретації юридичних фактів, обставин справи та ін. Впродовж понад тисячолітнього розвитку пріоритетність кожного із цих елементів аргументації в культурі правового мислення змінювалася.

У Давній Греції паралельно розвивалися такі напрямки аргументації як діалектика та софістика. У Стародавньому Римі логіка розвивалася у її прикладному аспекті, вона була пов'язана з розвитком теорії красномовства та юриспруденції. Вже у XX ст. логіка набула математичної, символічної форми тому теорія аргументації звелася до логічної теорії доведення, яка спиралася на поняття істини. У другій половині XX ст. через інтенсивну суперечку про вибір методу юриспруденції, зростаючу критику юридичного позитивізму (особливо після 1945 р.), а також розчарування методологією, запропонованою аналітичною філософією та герменевтикою, у юристів підвищився інтерес до теорії аргументації [0, с. 10-12].

На думку О. Ю. Щербини, зараз можна говорити про становлення нових підходів до аргументації, які ґрунтуються на міждисциплінарному підході. Сучасна теорія аргументації розглядається як методологія обґрунтованого переконання, що опирається на такі підходи до аналізу аргументації: логічний, риторичний, діалектичний [0, с. 12].

Логічний метод полягає у використанні логічних прийомів дослідження: дедукції, індукції, аналізу, синтезу, достатності, непротиріччя та інших. При цьому переважно вдаються до аналізу, порівняльно-правового аналізу та дедукції [0, с. 15]. Логічний метод передбачає використання доводів, заснованих на чіткому використанні законів логіки, логічних правил та прийомів. Метою логічного методу є формування послідовності аргументів та забезпечення їх взаємної несуперечливості. Головними завданням – аналіз логічної обґрунтованості міркування, а також відбір, визначення та вивчення форм правильних міркувань. Узагальнення логічної конструкції дозволяє сформулювати дедуктивний висновок про сутність досліджуваного факту. Основним критерієм прийнятності аргументації є формальний, тому допустимими прийомами в аргументації вважаються ті міркування, що відповідають установленим логічно правильним формам.

Багатоманітність суспільних відносин визначає природу обмежень логічного методу юридичної аргументації. Ці обмеження М. Козюбра характеризує наступним чином: “аргументація, побудована виключно на правилах формальної логіки, накладає на право відбиток догматизму, несумісний із складним характером реальної дійсності і гнучкістю життя, з динамізмом самого права. Тому зведення права до замкненої логічної системи, а правозастосування – до формально-логічних операцій все частіше наражалося на критику з боку юристів” [0, с. 168].

Риторичний підхід історично виник як реакція на домінування логічного підходу до правового міркування. Його сутність полягає у формуванні аргументації як способу мовної дії на адресата, яка вчиняється відповідно до задуму адресанта на основі риторичних (ціннісно-етичних, раціональних і емоційних) аргументів, що висуваються, а також за допомогою організованих за допомогою риторичних (аргументативних) стратегій і тактик, інструментальних риторичних тактик. Саме за допомогою цих засобів досягається ефект впливу на адресата.

Порівнюючи ефективність логічного та риторичного підходу, дослідники зазначають, що точність логічного методу залежить від повноти урахування усіх можливих ситуацій та точності норм писаного права [0]. Крім того, практична цінність методу суттєво обмежується у разі конкуренції та колізії норм законодавства, яке врегульовує досліджуваний аспект суспільних відносин.

Вирішення проблеми прибічники риторичного підходу вбачають в інтерпретації. Застосування права – це узгодження фактів справи і юридичних принципів. Мета застосування топосів – знайдення засновків, прийнятних для всіх (але від законів відрізняються більшою гнучкістю та варіативністю, а також не обов'язковим виконанням). Таким чином, в риторичному підході важливе переконання аудиторії в правоті власного твердження (у одному конкретному випадку), дотримання логічних законів – лише інструмент для переконання, а не мета [0, с. 43]. Разом з тим, основний недолік риторичного підходу до юридичної аргументації криється в його описовості. Властиве цьому підходу акцентування на використанні мовних засобів для обґрунтування правової позиції суб'єкта процесу актуалізує проблему достовірності, точності та вичерпності таких аргументів.

Діалектичний підхід став спробою подолати обмеження попередніх двох підходів завдяки поєднанню логічних, риторичних та комунікативних аспектів. На думку Ж. О. Павленко, в основу діалектичного підходу покладено поняття “точки зору”. В контексті юридичної аргументації вона розкривається через елементи структури юридичного дискурсу. “Мета” визначає чітку спрямованість розумово-мовленнєвої діяльності суб'єктів аргументації; “метод” об'єднує сукупність прийомів і способів, які використовують суб'єкти дискурсу для досягнення мети; “результат” є фактом досягнення або не досягнення мети. Залежно від цілей суб'єкта аргументації зміст дискурсу може полягати в обґрунтуванні понять і дій суб'єктів права в процесі правової комунікації (інтерпретації), у вираженні права у комунікативних формах [0, с. 7–9].

Відповідно до історичних традицій діалектики, аргументація вважається частиною діалогу пропонента, що захищає якусь точку зору, і опонента, який виступає з її критикою [0, с. 226–228]. Прийнятність аргументів обох сторін, а також прийнятність результатів дискусії загалом, залежать від дотримання сторонами правил ведення дискусії. Оцінка аргументів визначається тим, наскільки успішно було захищено твердження пропонента, або наскільки переконливою була точка зору опонента. Отже, особливістю діалектичного підходу є змагальність сторін у застосуванні усіх трьох аспектів юридичної аргументації: методів формальної логіки для пізнання державно-правового явища; правових методів дослідження для оцінки ситуації на основі норм чинного законодавства; суб'єктивної інтерпретації ситуації з метою обґрунтування власної позиції та дискредитації позиції суперника.

Таким чином, теоретичні основи юридичної аргументації розкривають форму та засоби правового міркування, а також форму проведення дискусії в межах певного дискурсивного співтовариства (законодавчий, судовий чи інший правозастосовчий, тощо). Як вбачається з вищенаведеного, найбільш ефективним на сьогодні є діалектичний підхід до юридичної аргументації. Він дозволяє застосовувати багатий арсенал правових та комунікативних засобів для обґрунтування позиції кожної зі сторін дискусії. Поширення діалектичного підходу в практиці юридичної аргументації засвідчує dokonаний факт послаблення юридично-позитивістського сприйняття у загальноприйнятій доктрині права на користь природно-правової концепції праворозуміння. У зв'язку з цим, вважаємо, що звернення до філософсько-правових теорій суб'єктивізму, ірраціоналізму та волюнтаристського лібералізму дозволить краще збагнути внутрішній зміст сучасної юридичної аргументації.

Сутність суб'єктивізму полягає у розмежуванні та порівнянні права та закону. Основою є природно-правове мислення, яке полягає у пошуку справедливості як сутності права і критерію нормативності законодавства. Основними формами прояву суб'єктивізму в у праві є раціоналізм та філософія цінностей.

Раціоналізм виводить норми природного права із “найвищих” норм божественних, природи, розуму. Прояви права як феномену досліджуються через його невід'ємну присутність в людському бутті, а також через комунікацію учасників правовідносин [1, с. 168, 169].

Кантівський раціоналістичний суб'єктивізм виконував моральне, деонтологічне обґрунтування ідеї права. Фундаментальне положенням цієї філософії полягало в тому, що цінності

існують як незалежні сутності в автономній ідеальній сфері. В області філософії права провідна ідея цього напрямку передбачає можливість встановлення ідеальних, та, водночас, об'єктивних і фіксованих норм для організації суспільства. Завдяки ідеально існуючому змісту права людина інтуїтивно та емоційно відчуває, що в даних умовах є справедливим чи несправедливим. Це почуття є джерелом правопорядку [1, сс. 41-42].

В свою чергу, цінності права є загальнолюдськими, тобто такими, які право втілює в життя суспільства. Людина створила право для власних потреб, а отже, найвищою його цінністю (абсолютною цінністю, самоцінністю) є людина, її життя, свобода, відповідальність, гідність, власність, рівність, справедливість тощо [0, с. 46]. Легітимація загальнолюдських цінностей відбувається на основі того, вона є цінностями усього суспільства. Задля їх забезпечення та захисту діє право демократичної та соціальної держави. В силу того, що цінності права утворюють систему природних та невід'ємних прав людини, сприяння у їх реалізації кожною людиною є функцією та основним завданням держави.

Формальним виміром правових цінностей є правові норми. Норми природного права відображають природні (життєві) цінності людини як роду. Це, по-перше, норми, пов'язані з природними правами людини, вияв її цінностей (потреб) окремої. По-друге, до природного права належить також звичаєве право, норми якого є виявом цінностей громади як природного утворення, котре перебуває в певних природних умовах. У нормах позитивного права виражено цінності законодавця, що повинні слугувати засобом охорони правопорядку, прав і свобод людини та громадянина [1, с. 49].

Отже, з огляду на те, що суб'єктивізм виходить із концепції природних прав людини можемо констатувати наступне. Для практики юридичної аргументації тут ключове значення має принцип верховенства права у його інтерпретації як “верховенства права над законом”. Відправною точкою є первинність природних прав людини, а закон є лише формалізованим вираженням цих прав, або нормативною моделлю поведінки. Якщо закон обмежує реалізацію права – він таким, що порушує рівність, а відтак є таким, що суперечить Конституції.

Виходячи із сутності суб'єктивізму як напрямку філософії права, ми вбачаємо такі аспекти застосування в юридичній аргументації:

чинна норма обмежує право – відтак існує потреба у її скасуванні або застосуванні позитивних дій для відновлення права;

чинна норма порушує рівність можливостей реалізувати право – вона дискримінаційна.

Філософсько-правова теорія ірраціоналізму виникла в результаті заперечення раціоналізму – із констатацією того, що світ не є доступним розумному осягненню. Навпаки, хоча можливості розуму мають нездоланні кордони, за межами яких якраз і знаходиться те, що становить справжню першооснову світобудови, ця найглибша сутність світу принципово недоступна розумному осягненню [1, с. 89–90]. Відповідно до теорії раціоналізму, міркування мають відповідати таким ознакам: об'єктивність, науковість, несуперечливість, доведеність, обґрунтованість, виключення третього, можливість з'ясування та пояснення, доступність розумінню та обґрунтуванню та ін. [11, с. 24]. На відміну від нього ірраціоналізм стверджує про суб'єктивність, відносність і умовність пізнання і нездатність розуму до відбиття у знанні об'єктивного світу, адже світ не осягається (не до кінця осягається) логічно розумом і мисленням [1, с. 28].

На думку С. С. Сливки, “течія ірраціоналізму була спрямована проти позитивізму і тим самим намагалась підтримувати вчення про природне право. Адже визнання позарозумової суті буття, позасвідомих шляхів його пізнання призводить до вищого сенсу нормативно-цілісної реальності. Згідно з цим природне право міститься у нескінченності та невичерпності природи, є комплексом метафізично облікованих норм і законів, на яких побудований світ” [1, с. 140].

Право багато в чому ґрунтується на ірраціональних засадах, навіть більше – визначається ним. Тому можна стверджувати, що ірраціональні виміри права набувають нових форм і здобувають

нове дихання. Ірраціональність передусім лежить у площині масової свідомості, в особливостях світосприйняття й аксіологічному вимірі сьогодення [1, с. 35; с. 85–102].

Таким чином, ірраціоналізм в аргументації виходить із того, що нормативна модель відносин може недостатньо враховувати ціннісні аспекти вибору суб'єктом права варіанту поведінки. Такі норми можуть обмежувати людину в її гідності. Ірраціоналізм може полягати в тому, що мотиви діяння (або утримання від діяння), яке зумовило правопорушення або виникнення спору, переслідували вищу мету в ієрархії об'єктивних або суб'єктивних цінностей. Відтак оцінка вини (умислу) залежить від того наскільки вільною був суб'єкт права у ситуації вибору.

Філософсько-правовий напрям волюнтаристського лібералізму розвинувся у ХІХ ст. як закономірне продовження ідей про свободу та рівність як засадничих основ природних права людини.

Прихильниками волюнтаризму свобода волі розглядалася як вища засада буття та основний принцип моральності. На їх думку, особа має бути самостійною у виборі варіанта поведінки, будь-які зовнішні сили не повинні впливати на свободу формування її волі. У зв'язку з необхідністю у формальному вираженні свободи, рівності та справедливості право стає загальнолюдською формою волі. З одного боку, рівність у реалізації свобод, а з іншого, необхідність у нормативному механізмі їх забезпечення – через гарантії та інститут відповідальності – формують зміст сучасного права.

Тому правова дійсність та свобода волі є формами соціального буття. Вони характеризуються об'єктивною, послідовною логікою функціонування та розвитку, котра знаходить зовнішнє вираження в жорсткій визначеній структурі та послідовності зв'язку її внутрішніх елементів, необхідних змісті та формах. Свобода волі та правова реальність вказують на особливий вимір людського буття, що виражається через світ права та правових ідей. Правову дійсність (реальність), однак, слід розглядати у винятково суб'єктивному розумінні права, оскільки основну роль відіграє саме суб'єкт правових відносин [1, с. 112–133].

Волюнтаристський лібералізм розкриває природу взаємозалежності свободи волі (у контексті свободи вчинку) від правових та не правових чинників впливу на поведінку особи. Спектр правових чинників охоплює категорії юридичної відповідальності, справедливості, рівності, кожна з яких окреслює власні “червоні лінії” правомірної (неправомірної) поведінки.

Відповідальність визначає межі вільної поведінки, за порушенням яких до особи може бути застосовано примус. Рівність стверджує право людини реалізовувати на рівних підставах однаковий спектр прав та законних інтересів, належних іншим особам з аналогічними правовим статусом як учасника певних суспільних відносин. Справедливість дозволяє оцінити рівність можливостей у реалізації прав та законних інтересів у конкретній ситуації, в якій вона перебуває. Цілком вірогідно, що встановлення справедливості буде застосування позитивних дій. Крім того, справедливість має і самостійний зміст. Невідворотність настання відповідальності за правопорушення чи виконання зобов'язання; співмірність мотивів, вчинених дій, наслідків та міри відповідальності. Неправомірним чинником поведінки є примус, об'єктивні ситуації, які обмежують свободу волі діяти або утриматися від певних дій.

Висновки. Узагальнення всього вищенаведеного дозволяє констатувати, що суб'єктивізм, ірраціоналізм та волюнтаристський лібералізм як ідеї, покладені в основу сучасної доктрини права, визначають сутнісний бік юридичної аргументації. Концепт природних прав людини, утвердження гідності, рівності, свободи як цінностей та принципів права відкриває широкі можливості для інтерпретації права в межах гуманістично-орієнтованого правового міркування. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні прийомів юридичної аргументації на матеріалах практики Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура О. О. Аксиологія права як складова філософії права / О. О. Бандура // Філософські та методологічні проблеми права. 2015. № 1-2. С. 45-56.
2. Братасюк М. Г. Природно-правова парадигма в постмодерній філософській думці / М. Г. Братасюк // Проблеми філософії права. 2003. Т.1. С. 167-172.
3. Горан В. П. Рационализм и иррационализм в истории западной философии: Онтологические и гносеологические основания. Вестник НГУ. Серия: Философия. 2007. Т. 5. Вып. 1. С. 89-98.
4. Загудаєва О. А. Особливості риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації / О. А. Загудаєва // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2018. № 1. С. 42-45.
5. Козюбра М. Теорія юридичної аргументації та її особливості в конституційному судочинстві / М. Козюбра // Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6. С. 167-180.
6. Лисанюк Е. Н. Аргументация в нормативных контекстах: подходы и проблемы / Е. Н. Лисанюк // Коммуникация и образование: сб. статей; под ред. С. И. Дудника. Санкт-Петербург, 2004. С. 216-233.
7. Лихолат І. П. Рациональне та позарациональне в праві (на матеріалах законотворчості): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. К., 2001. 217 с.
8. Максимов С. И. Способы осмысления правовой реальности. Проблемы законности. 1995. № 30. С. 38-45.
9. Музика М. П. Ирраціональність як напрям посткласичної філософії права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / М. П. Музика. Хмельницький, 2018. 225 с.
10. Павленко Ж. О. Юридичний дискурс в контексті діалектичного підходу до юридичної аргументації: особливості і функції. Логіка і право: матеріали VII регіон. наук.-практ. конф., 15 травня 2015 р. Харків, 2015. С. 7-13.
11. Раздина Е. В. Иррационализм как философская основа социально-политического течения и альтернативных движений. Гуманітарний часопис: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. аерокосмічний ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харківський авіац. ін-т". Х., 2014. № 2. С. 25-34.
12. Савенко М. Д. Методологія юридичної аргументації у рішеннях конституційної юстиції / М. Д. Савенко // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2013. Т. 144-145. С. 12-17.
13. Сливка С. С. Природне та надприродне право: екстракційний і субстанційний аналіз: у 3 ч. К.: Атіка, 2005. Ч. 1: Філософські погляди на природне право. 236 с.
14. Шайгородський Ю. Ціннісний вимір сьогодення: ірраціональні складові. Соціальна психологія. К., 2013. № 55. С. 32-39.
15. Щербина О. Ю. До питання про аргументацію як метод юридичного міркування / О. Ю. Щербина // Вісник Харківського національного педагогічного університету. Філософія. 2013. № 40, Т. 1. С. 1-16.
16. Ярунів М. І. Аксиологічно-нормативна парадигма свободи волі людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / М. І. Ярунів. Львів, 2018. 191 с.
17. Saunders K. M. Law as Rhetoric, Rhetoric as Argument / K. M. Saunders // Journal of Legal Education. 1994. № 3. P. 164-176.

REFERENCES

1. Bandura O. O. **Aksiologiya prava yak skladova filosofiya prava** [Axiology of law as a component of the philosophy of law] / O. O. Bandura // Filosofski ta metodologichni problemy prava. 2015. 1-2. pp. 45-56.
2. Bratasyuk M. G. **Pryrodno-pravova paradygma v postmodernij filosofskij dumci** [Natural-legal paradigm in postmodern philosophical thought] / M. G. Bratasyuk // Problemy filosofiyi prava. 2003. T.1. pp. 167-172.
3. Goran V. P. **Racyonalizm y yrracyonalizm v ystoryy zapadnoj fylosofyy: Ontologycheskiye y gnoseologycheskiye osnovanyya** [Rationalism and Irrationalism in the History of Western Philosophy: Ontological and Epistemological Foundations] Vestny'k NGU. Sery'ya: Fylosofy'ya. 2007. T. 5. Vp. 1. pp. 89-98.
4. Zagudayeva O. A. **Osoblyvosti rytorychnogo pidxodu do modelyuvannya yurydychnoyi argumentaciyi** [Features of rhetorical approach to modeling legal argumentation] / O. A. Zagudayeva // Kyyivskyj nacionalnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka. 2018. 1. pp. 42-45.
5. Kozubra M. **Teoriya yurydychnoyi argumentaciyi ta yiyi osoblyvosti v konstytucijnomu sudochynstvi** [The theory of legal argumentation and its peculiarities in constitutional justice] / M. Kozubra // Visnyk Konstytucijnogo Sudu Ukrayiny. 2016. 6. pp. 167-180.
6. Lysanyuk E. N. **Argumentacyya v normatyvnyh kontekstax: podxody y problemy** [Argumentation in regulatory contexts: approaches and problems] / E. N. Lysanyuk // Kommunykcyya y obrazovanye: sb. statej; pod red. S. Y'. Dudnyka. Sankt-Peterburg, 2004. pp. 216-233.
7. Lyxolat I. P. **Racionalne ta pozaracionalne v pravi** [Rational and non-rational in law] (na materialax zakonotvorchosti): dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.12. Kyiv, 2001. 217 p.
8. Maksymov S. Y. **Sposoby osmyslenyya pravovoj realnosti. Problemy zakonnosti** [Ways to understand the legal reality. Problems of legality.] 1995. 30. pp. 38-45.
9. Muzyka M. P. **Irracionalnist yak napryam postklasychnoyi filosofiya prava** [Irrationality as a Direction of Postclassical Philosophy of Law]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.12 / M. P. Muzyka. Xmelnyczkyj, 2018. 225 p.
10. Pavlenko Zh. O. **Yurydychnyj dyskurs v konteksti dialektychnogo pidxodu do yurydychnoyi argumentaciyi: osoblyvosti i funkciyi** [Legal discourse in the context of a dialectical approach to legal argumentation: features and functions.] Logika i pravo: materialy' VII region. nauk.-prakt. konf., 15 travnya 2015 r. Xarkiv, 2015. pp. 7-13.
11. Razdyna E. V. **Yrracyonalizm kak fylosofskaya osnova socyalno-**

polytycheskogo techenyya y alternatyvnyx dvyzhenij [Irrationalism as the philosophical basis of the socio-political current and alternative movements.] *Gumanitarnyj chasopys: zbirnyk naukovykh prac / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nacz. aerokosmichnyj un-t im. M. Ye. Zhukovskogo "Xarkivskyj aviacz. in-t".* Xarkiv, 2014. 2. pp. 25-34.

12. Savenko M. D. **Metodologiya yurydychnoyi argumentaciyi u rishennyax konstytucijnoyi yustyciyi** [Methodology of Legal Argumentation in Constitutional Justice Decisions] / M. D. Savenko // *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky.* 2013. T. 144-145. pp. 12-17.

13. Slyvka S. S. **Pryrodne ta nadpryrodne pravo: ekstrakcijnyj i substancijnyj analiz** [Natural and supernatural law: extraction and substantive analysis]: u 3 ch. Kyiv: Atika, 2005. Ch. 1: *Filosofski poglyady na pryrodne pravo.* 236 p.

14. Shajgorodskij Yu. **Cinnisnyj vymir sogo dennya: irracionalni skladovi** [Value measurement of the present: irrational components]. *Socialna psykologiya.* Kyiv, 2013. 55. pp. 32-39.

15. Shherby`na O. Yu. **Do pytannya pro argumentaciyu yak metod yurydychnogo mirkuvannya** [To the question of reasoning as a method of legal reasoning] / O. Yu. Shherby`na // *Visnyk Xarkivskogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu. Filosofiya.* 2013. 40, T. 1. pp. 1-16.

16. Yaruniv M. I. **Aksiologichno-normatyvna paradygma svobody voli lyudyny** [Axiological and regulatory paradigm of free will of man]: dys. ... kand.yuryd.nauk: 12.00.12 / M. I. Yaruniv. Lviv, 2018. 191 p.

17. Saunders K M. **Law as Rhetoric, Rhetoric as Argument** [Law as Rhetoric, Rhetoric as Argument] / K. M. Saunders // *Journal of Legal Education.* 1994. 3. pp. 164-176.

Дата надходження: 20.04.2020 р.

Olena Chornobai

Educational-scientific institute of law and psychology of
Lviv Polytechnic National University, candidate of legal sciences,
Associate Professor of the Department of Theory and Philosophy of
Law,
labau@i.ua

SIGNIFICANT DETERMINANTS OF LEGAL ARGUMENTS: SUBJECTIVISM, IRRATIONALISM, VOLUNTEER LIBERALISM

Distribution dialectical approach to legal reasoning proves an accomplished fact about the weakening of the legal-positivist perception in the generally accepted doctrine of the right in favor of the natural-law concept of legal understanding. In this connection, we consider the philosophical and legal theories of subjectivism, irrationalism and voluntarist liberalism, which discloses the essential content of legal argumentation in modern law. From the point of view of subjectivism, the primacy of natural human rights is important, and the law is merely a formalized expression of these rights, or a normative model of behavior. Irrationalism in argumentation proceeds from the fact that the normative model of relations may not sufficiently take into account the value aspects of choosing a behavior option by subject of law. Volunteer liberalism reveals the nature of the dependence of free will (in the context of freedom of action) on legal and non-legal factors influencing on a person's behavior.

Key words: legal argumentation, philosophy of law, subjectivism, irrationalism, voluntary liberalism.